

سخنی چند در باره موسیقی آموزشی

• زاون هاكوپيان

پروشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اجتماعی آن، از نظر کمی و کیفی تغییر یافت و رو به توسعه نهاد. اصول آموزش و پرورش جدید از همان آغاز کار تأثیر فوق العاده موسیق را در زندگی اجتماعی و فرهنگی دریافت و آن را همچون وسیله بسیار مؤثری، در تربیت عمومی به کار انداخت. در طول تاریخ، این نخستین باری نبود که قدرت سحرآمیز موسیقی را به کار تهذیب اخلاق و تربیت عمومی می گماردند...

گفته اند که هر نوع فعالیت هنری و فرهنگی در خور این نام، به خودی خود یک فعالیت و اقدام آموزشی نیز هست. در روزگاری که خلاق و مجری و مربی موسیقی شخص واحدی بیش نبود، جنبه تربیتی و هنری موسیقی غیر قابل تفکیک می نمود، ولی امروزه در اثر توسعه فوق العاده نقش پرورشی موسیقی، مسائل هنری و تربیتی آن از هم مجزا شده است. این موضوع در طی جلسات کنگره بین المللی اخیر موسیقی آموزشی^۱ نیز مورد بحث قرار گرفت: سانتا کروز رئیس دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه «سانتیاگو» (شیلی)، در تأیید آن اظهار می داشت که «... موسیقی دانان و مربیان

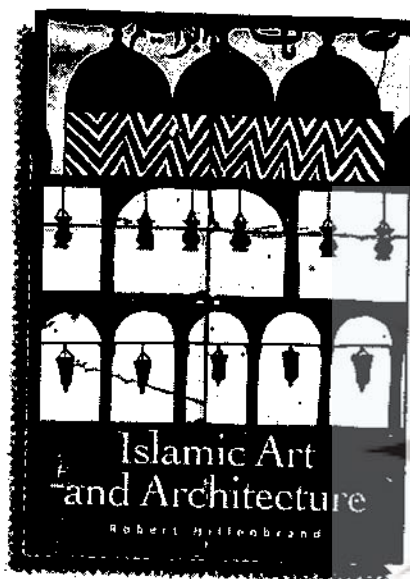
جنبه و تأثیر تربیتی موسیقی از دیرباز مورد توجه همه کسانی بوده است که به نحوی با مسائل آموزشی در تماس بوده اند. موسیقی از لحاظ تربیتی در برخی از تمدن های باستانی، چون یونان و چین، چنان اهمیتی داشت که آن را یکی از ارکان تمدن های مزبور بشمار می آورند. در طی قرن های متمادی، لفظ موسیقی دان به کسی اطلاق می شد که در عین حال مربی موسیقی نوازنده و آهنگساز نیز بود و این وضع تا زمانی ادامه داشت که فن آهنگسازی به طور کلی به تقلید از شیوه گذشتگان محدود می شد و تعلیم و تربیت موسیقی نیز بر اصل تقلید شاگرد از استاد استوار بود. در مغرب زمین، نخستین نشانه های توسعه موسیقی «علمی»، این وضع را دستخوش دگرگونی ساخت و اندک اندک هر کدام از رشته های سه گانه مزبور به صورت تخصصی در آمد. پیدایش این تحول، در مغرب زمین، هم زمان با تحولات دیگری بود که مفهوم و مقام اجتماعی موسیقی را نیز دگرگونه ساخت: موسیقی به اصطلاح علمی از انحصار گروه معدودی بیرون آمد و قلمرو و تأثیر

□ دکتر زاون هاكوپيان، آهنگساز و موزیکولوگ معاصر ایرانی است که در فرانسه تحصیل کرده و مدتی سردبیر مجله موسیقی بود. از او آثار و مقالاتی باقی مانده و بسیاری از نکاتی که او در چهل الی پنجاه سال پیش درباره موسیقی و وضعیت آن در ایران طرح کرده است در این زمان هم خواندنی است و معتبر. مجموعه کوچک و پربار مقاله های زاون هاكوپيان که پیش از این در مجلات سخن و موسیقی منتشر شده است، جداگانه، انتشار خواهد یافت. دکتر هاكوپيان در سال های قبل از ۱۳۵۷ به خارج از کشور مهاجرت کرد و در حال حاضر از او خبر و اثری نیست.

این مقاله از «مجله موسیقی» - ارگان مطبوعاتی اداره هنرهای زیبا (وابسته به وزارت فرهنگ و هنر وقت)، در اوایل دهه ۱۳۴۰ انتخاب شده است. مقالات تخصصی موسیقی تعداد زیادی نیستند، و مقالات به جا مانده از نویسنده آن (دکتر زاون هاكوپيان)، دیدگاه دقیق و نکته سنجی درستی را نسبت به آن زمان و این زمان، نشان می دهند. انتخاب مقاله حاضر برای ویژه نامه آموزش هنر در این شماره از کتاب ماه، سودمند به نظر می رسد.

Islamic Art and
Architecture, by Robert
Hillenbrand

هنر و معماری اسلامی

مطالعه و بررسی هنرهای اسلامی از جمله معماری، تاریخچه و مفهوم اجتماعی آن موضوع کتاب حاضر را تشکیل می‌دهد. این اثر در واقع یک تاریخ هزار ساله و ناحیه‌ای از اقیانوس اطلس تا مرزهای هندوستان و چین را در برمی‌گیرد. نویسنده سعی کرده است که آخرین نتایج تحقیقات و مطالعات خود را در مورد هنرهای اسلامی از اورشلیم تا بناهای اسلامی استانبول و نقاشی‌های زیبای ایرانی قرن پانزدهم تا هنر سنتی سرامیک عثمانی و سیر تحول هنر اسلامی ارائه داده و در مورد معماری، خوشنویسی، تذهیب، نقاشی، سرامیک، منسوجات اطلاعات سودمندی به دست بدهد. بخش پایانی نیز شامل اصطلاحات اسلامی و نقشه می‌باشد.

رابرت هیلن براند، پروفیسور هنرهای اسلامی در دانشگاه ادینبورگ و متخصص بین‌المللی در زمینه هنر و معماری اسلامی است. کتاب با جلد گالینگور در ۲۸۸ صفحه با قیمت ۱۶/۹۵ دلار و ارائه ۷۵۸ تصویر (۱۱۲ تصویر رنگی) در ژانویه ۱۹۹۹ منتشر شده است.

Thames and Hudson : ISBN : 0500203059

جوانی است و برنامه موسیقی آموزشگاههای ما سهم ناچیزی از برنامه عمومی فرهنگی ماست. عده‌ای از شریف‌ترین فرهنگیان ما - که کادر موسیقی آموزشی ما را تشکیل می‌دهند - از مراکز تا دور دست‌ترین مناطق کشور و متأسفانه در شرایط دشوار و نامساعدی به انجام یکی از مهمترین و مؤثرترین خدمات فرهنگی اشتغال دارند. با این حال هنوز کادر آموزش موسیقی ما بسیار محدود است و اگر آموزش موسیقی، چنان که در نظر است، تعمیم بیشتری بیابد، تربیت معلمان صالح بیش از پیش باید مورد توجه قرار گیرد. در سال‌های اخیر خوشبختانه پیشرفت و بهبود محسوسی در امر موسیقی آموزشی به طور کلی مشهود است و از جمله اقدامات سودمندی که در این راه به عمل آمده، مسابقه‌های سالیانه‌ای است که بین آموزشگاههای پایتخت ترتیب می‌یابد و سرودهای بسیار جالب و ارزنده‌ای که برای برنامه‌های موسیقی آموزشی منظور گردیده، باید بخصوص ذکر گردد. از طرف دیگر صلاحیت علمی و فنی کسانی که به کار تدریس موسیقی می‌پردازند بیش از پیش مورد توجه و آزمایش قرار می‌گیرد. با این همه در این زمینه کار ناکرده بسیار مانده است، بخصوص اگر در نظر آوریم که وسایل و سازمان‌هایی که به طور اصولی از لحاظ موسیقی بسیار آموزنده می‌توانند بود، فعلاً در این مورد کمتر منشاء اثر مثبتی هستند.

در برخی از کشورها، از آغاز این قرن، کوشش‌هایی به کار رفته است تا اصول آموزش موسیقی را بر پایه موسیقی‌های ملی استوار سازند و یا لاقلاً به آن نزدیکتر نمایند و نتیجه‌ای که از آن بدست آمده چه از لحاظ تعلیم و تربیت و چه از نظر اشاعه و احیای هنرهای ملی فوق‌العاده مفید و پرخاصل تشخیص داده شده است زیرا اصول آموزشی که از مقامات و وزتهای موسیقی ملی مایه و الهام می‌گیرد بالطبع با روح و فکر نوباوگان مانوس‌تر است، و همچنین از این رهگذر به منظور اشاعه و بسط موسیقی ملی، پی‌گیرترین و اساسی‌ترین اقدامات را انجام می‌توان داد و اینجاست که موسیقی آموزشی قهراً «مصرف» و هدفی هنری نیز می‌یابد.

از آنچه گذشت شاید بتوان پی برد که موسیقی آموزشی از چه جهاتی و تا چه حد در خور توجه و حائز اهمیت است: اگر به تعمیم فرهنگ معتقدیم و آن را شاهراه موفقیت و ترقی می‌شماریم، از قدرت حیات‌بخش و افسونگر موسیقی غافل نمی‌توانیم نشست و از دستگیری این نیروی شگرف بی‌نیاز نمی‌توانیم بود...

پانوشته:

۱- منظور کنفرانسی است که در تابستان سال ۱۹۵۳ از طرف یونسکو شهر بروکسل ترتیب یافت: عنوان آن «کنفرانس بین‌المللی درباره نقش و مقام موسیقی در پرورش خردسالان و جوانان» بود و نمایندگان بیشتر کشورهای جهان در آن شرکت جسته بودند. در طی جلسات آن سبک‌های مختلف آموزشی موسیقی و همچنین مسائل مربوط به موسیقی آموزشی به تفصیل مورد بحث و مطالعه قرار گرفت.

موسیقی دانان حرفه‌ای انسان را

در خدمت هنر می‌خواهند حال آنکه

مربیان موسیقی

هنر را به خدمت انسان می‌گمارند...

موسیقی درباره مسائل هنری نظریات و عقایدی چنان مختلف دارند که گاهی کار این اختلاف به تضاد می‌گردد... و سپس این معنی را از قول یکی از همکاران خود، و به صورتی که به عقیده ما اندکی اغراق‌آمیز است، این‌گونه خلاصه می‌نمود: «موسیقی دانان حرفه‌ای، انسان را در خدمت هنر می‌خواهند، حال آنکه مربیان موسیقی، هنر را بخدمت انسان می‌گمارند...» قصد ما این نیست که درباره این اختلاف به بحث پردازیم، غرض این بود که به مقام و اهمیت مستقل موسیقی آموزشی اشاره‌ای کنیم.

تذکر این نکته هم ضرورت دارد که هدف موسیقی آموزشی، به مفهومی که منظور ماست، پرورش موسیقی دانان حرفه‌ای نیست بلکه آموزش غیر تخصصی موسیقی در ضمن برنامه‌های تعلیمات عمومی است. از این نقطه نظر و در مورد تعلیم و تربیت کنونی هدف مهم آموزش موسیقی به عقیده متخصصان تعلیم و تربیت عبارت است از: ۱- منظم ساختن اعمال و عکس‌العمل‌های جسمی و روانی، و از آنجا که موسیقی به صورت ذاتی از عناصر منظم و مرتب و متوازن و هم‌آهنگ تشکیل می‌یابد، برای انجام این منظور وسیله‌ای بسیار مؤثر است. ۲- تجهیز قوای خلاقه و تخیل موسیقی - با شعر و حرکات موزون - گروه هنرهای به اصطلاح «موزون» (Rhythmique) را تشکیل می‌دهد که در آدمی به صورت سحرآمیزی مؤثر می‌افتد و می‌تواند شور و شیفتگی «نامعقولی» برانگیزد و در عین حال نظم و انضباط قوانین ریاضی را به او تحمیل نماید. ۳- تلطیف عواطف انسانی و پرورش حس زیبایی و غیره...

بنا بر آنچه عرضه شد می‌توان دریافت که موسیقی آموزشی در کشور ما از لحاظ فرهنگی چه نقش اساسی و مؤثری بر عهده می‌تواند گرفت. تشکیلات مربوط به تدریس موسیقی در آموزشگاههای ما تشکیلات نسبتاً